

พระพุทธรูปสมัยอุททอง-อยุธยา

(ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 17 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 24)

พระพุทธรูปที่จัดแสดงบนฐานพระสมัยอยุธยาขนาดเท่าจริงใน ณ สักรา อุทยานไทย เป็นพุทธศิลป์ที่สร้างขึ้นด้วยความชำนาญของฝีมือช่างที่นำเอาลักษณะเด่นของพุทธลักษณะสมัยอยุธยาตอนต้น หรือที่เรียกว่า **พระแบบอุททอง สกุลช่างอยุธยา-อุททอง** มาผสมผสานกัน

ในส่วนพระพักตร์ นำเอาลักษณะพระแบบอุททองรุ่นที่ 2 ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะเขมร มีพระพักตร์สี่เหลี่ยม เครื่องริมน ผสมผสานกับพระแบบอุททองรุ่นที่ 3 อันเป็นอิทธิพลมาจากศิลปะสุโขทัย พระพักตร์เป็นรูปไข่ ทำให้พระพักตร์แสดงถึงความทรงพลังอำนาจแบบศิลปะอุททอง เครื่องริมนแบบศิลปะเขมร และอ่อนโยนแบบศิลปะสุโขทัย ที่แฝงอยู่ด้วยการแย้มพระสรวล ส่วนพระสันวรกายค่อนข้างเป็นเอกลักษณ์ของสมัยเชียงแสน

ส่วนพุทธลักษณะอื่นๆ เป็นไปตามขนบช่างอยุธยา-อุททอง คือ ริมพระโอษฐ์ค่อนข้างกว้างและแบบออกแบบศิลปะลพบุรี พระนงโค้งและจรดกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรเหลือบต่ำ ลักษณะยาวรี เปลือกพระเนตรหนา พระไรศกเป็นเม็ดเล็ก ปลายเป็นเกลียวแหลมในลักษณะของหอยเจดีย์ พระนาสิกใหญ่ จอบพระกรรณส่วนบนโค้งมน คล้ายใบหูของมนุษย์ ตัวยพระกรรณเป็นปลายแหลมจรดถึงพระพาหา พระรัศมีเป็นเปลวสูง ชายสังขมาจรดพระนาภี เป็นแผ่นใหญ่และปลายตัดตรง พระชงฆ์เป็นสัน เรียกว่า “พระแข้งคม” นั่งขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย ประทับนั่งเหนือฐานบัว

จากพุทธลักษณะ และการสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ นอกจากเป็นการแสดงถึงอำนาจทางการเมือง และเศรษฐกิจของในสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว ยังแสดงถึงความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา เนื่องจากกรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาที่สำคัญของภูมิภาคนี้ นอกจากนี้ พระพุทธศาสนาในสมัยนั้น ยังได้รับอิทธิพลของพราหมณ์เข้ามามาก มีการสร้างวัดวาอาราม และปูชนียวัตถุจำนวนมาก เพื่อกำพิธีกรรมทางศาสนาที่ผสมผสานกับพิธีของพราหมณ์ อีกทั้งประชาชนก็นับถือการบุญการกุศล บำรุงศาสนาเป็นส่วนมาก

นอกจากนี้ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ยังเป็นยุคที่ประสบกับภาวะสงครามกับพม่าอยู่เสมอ พุทธศาสนาจึงทั้งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นขวัญกำลังใจที่สำคัญให้ทั้งนักรบ ผู้คน และบ้านเมือง

พุทธศาสนาในสมัยอยุธยา แบ่งเป็น

อยุธยาตอนแรก (พ.ศ. 1991 – 2031)

ในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ ทรงปกครองบ้านเมืองด้วยความสงบร่มเย็น ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทรงผนวชเป็นเวลา 8 เดือน เมื่อปี พ.ศ. 1998 และทรงให้พระราชโอรสกับพระราชนัดดาผนวชเป็นสามเณรด้วย

สันนิษฐานว่า ประเพณีการบวชเรียนของเจ้านายและข้าราชการเริ่มต้นในรัชสมัยของพระองค์นี้เอง และพระองค์ได้รจนานิพนธ์มหาชาติคำหลวง ในปี พ.ศ. 2025

สมัยอยุธยาตอนที่สอง (พ.ศ. 2034 – 2173)

มีความนิยมในการสร้างวัด ทั้งโดยกษัตริย์และประชาชนทั่วไป เช่น การสร้างวัดประจำตระกูล ในสมัยพระเจ้าทรงธรรมได้พบพระพุทธบาทสระบุรี ทรงให้สร้างมณฑปครอบพระพุทธบาทไว้ และโปรดให้ชุมชนราชบัณฑิตแต่งกาพย์มหาชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2170 และโปรดให้ชำระพระไตรปิฎกด้วย

สมัยอยุธยาตอนทีสาม (พ.ศ. 2173 – 2310)

พระมหากษัตริย์ที่มีพระนามยิ่งใหญ่ที่สุดในศตวรรษนี้ ได้แก่ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระองค์ทรงมีบทบาทอย่างมากทั้งต่อฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักร สมัยนี้พวกฝรั่งเศสได้เข้ามาติดต่อกับไทย และได้พยายามเผยแพร่ศาสนา และกลอุบายให้พระนารายณ์เข้ารีต แต่พระองค์ทรงมั่นคงในพระพุทธศาสนา ทรงส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า และทรงนำพาประเทศชาติรอดพ้นจากการเป็นเมืองของฝรั่งเศสได้ เพราะมีพระราชศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอย่างจริงใจนั่นเอง

สมัยอยุธยาตอนทีสี่ (พ.ศ. 2275 – 2310)

พระมหากษัตริย์ที่ทรงมีบทบาทมากในยุคนี้นี้ ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงเสวยราช เมื่อปี พ.ศ. 2275 ทรงกำหนดให้ผู้ที่จะเป็นขุนนาง มีศถาบรรดาศักดิ์ ต้องเป็นผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมาก่อน นอกจากนั้นพระองค์ยังได้ส่งพระภิกษุเถระชาวไทยไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศลังกาตามคำทูลขององคมนตรีลังกา เมื่อปี พ.ศ. 2296 จนทำให้พุทธศาสนากลับมาเจริญรุ่งเรืองในลังกาอีกครั้ง จนถึงปัจจุบัน และเกิดนิยายของคณะสงฆ์ไทยขึ้นในลังกา ชื่อว่า **นิยายสยามวงศ์** ซึ่งยังคงมีอยู่สืบจนปัจจุบัน

พุทธศิลป์

พระพุทธรูปสมัยอู่ทอง (พุทธศตวรรษที่ 17 - 19)

พุทธศิลป์แบบอู่ทอง เป็นชื่อเรียกศิลปะที่เกิดขึ้นในบริเวณภาคกลางของประเทศไทย แถบเมืองลพบุรี และสุพรรณบุรี ในช่วงก่อนการก่อตั้งกรุงศรีอยุธยา เดิมทีเรียกว่า “อู่ทอง” นั้น เพราะเข้าใจกันว่า เป็นเมืองของพระเจ้าอู่ทอง ก่อนที่จะทรงย้ายราชธานีมาสร้างเมืองใหม่ที่กรุงศรีอยุธยา แต่จากหลักฐานทางโบราณคดี ได้พิสูจน์ให้เห็นว่า เมืองอู่ทอง เป็นเมืองสมัยทวารวดีที่สร้างไปแล้วตั้งแต่ก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยาประมาณ 300 ปี

อย่างไรก็ตาม ได้พบหลักฐานทางศิลปกรรมบริเวณภาคกลางของประเทศไทย ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 17-19 มีอิทธิพลของศิลปะทวารวดีและศิลปะขอมปะปนอยู่ นักวิชาการจึงอนุมานเรียกศิลปะนี้ว่า “แบบอู่ทอง” โดยเป็นที่เข้าใจกันทั่วไปแล้วว่า หมายถึงศิลปะในภาคกลางที่เกิดขึ้นก่อนสมัยอยุธยาแน่นอน

พระพุทธรูปแบบอู่ทองแบ่งเป็น 3 รุ่น คือ

อู่ทองรุ่นแรก มีอิทธิพลของศิลปะทวารวดีและขอมปะปนกัน ได้แก่ กลุ่มพระพุทธรูปที่มีพระพักตร์เป็นแบบพื้นเมืองคือ พระพักตร์ สี่เหลี่ยม จมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมีเป็นตุ่มเล็กๆ ชายสังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่ปลายตัดตรง

อู่ทองรุ่นที่ 2 แสดงอิทธิพลของศิลปะขอมชัดเจนที่สุด ลักษณะที่สำคัญได้แก่ พระพักตร์สี่เหลี่ยม สี่พระพักตร์ถ่มถึง จมวดพระเกศาเล็ก มีไฉพระศก (แนวที่ปรากฏอยู่ระหว่างพระนลาฏและจมวดพระเกศา) พระรัศมีเป็นเปลว ชายสังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่ปลายตัดตรง นิยมทำพระพุทธรูปที่มีพระชงฆ์เป็นสันที่เรียกว่า “พระเฆงคม” ประทับนั่งเหนือฐานที่ว่าเป็นร่อง

อู่ทองรุ่นที่ 3 มีอิทธิพลของศิลปะสุโขทัย ลักษณะโดยรวมคล้ายกับรุ่นที่ 2 คือ มีไฉพระศก พระชงฆ์เป็นสัน ประทับนั่งเหนือฐานที่ว่าเป็นร่อง แต่มีลักษณะที่แตกต่าง คือ พระพักตร์รูปไข่ อันเป็นอิทธิพลของศิลปะสุโขทัย และพระรัศมีเป็นเปลวสูงอย่างมาก

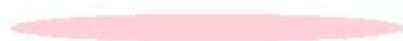
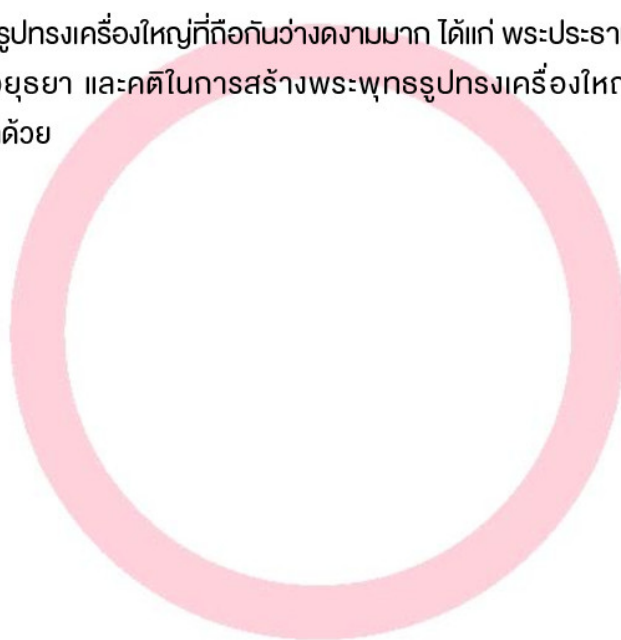
พระพุทธรูปสมัยอยุธยา (ปลายพุทธศตวรรษที่ 19 – ต้นพุทธศตวรรษที่ 24)

พระพุทธรูปในสมัยอยุธยาตอนต้น เป็นศิลปะที่สืบต่อจากพระพุทธรูปแบบอู่ทองทั้งรุ่นแรกและรุ่นที่ 2 ส่วนที่ศิลปะอยุธยาได้เพิ่มเข้ามาคือ การสร้างรูปเล่าเรื่องประดับส่วนฐานพระพุทธรูป เช่น ตอนมารผจญ หรือประดับด้วยพระสาวก

ครั้นถึงสมัยอยุธยาตอนกลางได้มีพระพุทธรูปแบบใหม่เกิดขึ้นในศิลปะอยุธยา คือ “พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย” ได้แก่ การสร้างพระพุทธรูปที่มีเครื่องทรง เช่น มงกุฎ กรองคอ สังวาล ทับทรวง ทองพระกร ในระยะนี้ยังมีเครื่องทรงไม่มาก จึงเรียกว่า “ทรงเครื่องน้อย”

ต่อมาในสมัยอยุธยาตอนปลายมีเครื่องทรงอย่างมาก จึงเรียกว่า “พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่” พร้อมๆ การรังสรรค์ปางขึ้นใหม่ ซึ่งแสดงปางประทานอภัย โดยยกทั้ง 2 พระหัตถ์ระดับพระอุระ เรียกว่า “ปางห้ามสมุทร”

ตัวอย่างพระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่ที่ถือกันว่างดงามมาก ได้แก่ พระประธานในพระอุโบสถ วัดหน้าพระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และคติในการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่ก็ได้ให้อัทธิพลต่อศิลปรัตนโกสินทร์ตอนต้นสืบมาด้วย

ณ สัทธา
อุทยานไทย